

Verdieping: Rechtsstaatrapport

Korte omschrijving werkvorm

De leerlingen gaan in groepjes een onderzoek uitvoeren voor Retsstaten, een fictieve onderzoeksorganisatie uit Denemarken op het gebied van democratie en rechtsstaat. Retsstaten brengt jaarlijks een rapport uit over de stand van de rechtsstaat in de wereld. De leerlingen krijgen ook informatie over de kenmerken van een rechtsstaat. Het is aan de leerlingen om te bepalen hoe goed of hoe slecht een land voldoet aan de kenmerken van een rechtsstaat.

Inleiding

Op 15 juli 2016 wordt er een mislukte poging tot een staatsgreep gedaan in Turkije. De Turkse president Erdogan geeft aan dat aanhangers van de in ballingschap levende Fethullah Gülen verantwoordelijk zijn. In de weken daarna worden grote aantallen mensen opgepakt, die aanhangers van Gülen zouden zijn. Critici vinden dat de rechtsstaat in Turkije wordt aangetast. Maar wat is een rechtsstaat precies? En hoe doet Turkije het in vergelijking met andere landen? Dat ontdekken de leerlingen in dit landenspel.

Leerdoel

De leerlingen ontdekken wat de kenmerken van een rechtsstaat zijn en welke verschillen er zijn tussen landen.

Bronnen

- <https://www.prodemos.nl/leer/informatie-over-politiek/wat-is-een-rechtsstaat/>

Duur

30 minuten

Benodigheden

- Voor iedere leerling een informatieblad
- Voor elk groepje een opdrachtvel en de beschrijving van één land
- A3 vel per groep

Handleiding

1. Vertel de leerlingen dat ze straks in groepjes van 3 of 4 een onderzoek gaan uitvoeren voor het (fictieve) onderzoeksbureau Retsstaten uit Denemarken. Ieder groepje krijgt informatie over een land. Voldoet dit land aan de kenmerken van een rechtsstaat? Ieder groepje geeft een beargumenteerd rapportcijfer aan dit land.
2. Maak groepjes van 3 of 4 leerlingen.
3. Deel het informatieblad uit. Geef iedereen 5 minuten de tijd om dit blad in stilte te lezen.
4. Deel nu de werkbladen uit. Geef ongeveer 10 minuten de tijd om het werkblad in te vullen.
5. Geef de leerlingen de opdracht om een rapport op te stellen over 'hun' land. Geef de leerlingen hiervoor ongeveer 15 minuten de tijd.
6. Bespreek de opdracht plenair na. Welk rapportcijfer heeft ieder groepje gegeven en op basis van welke argumenten? Welk land staat er op nummer 1? Welk land is er het laatst?

7. U kunt de discussie verdiepen door vragen te stellen. Zijn er omstandigheden waaronder de rechtsstaat (tijdelijk) terzijde geschoven mag worden? Zo ja, welke omstandigheden zouden dat kunnen zijn? Vind je dat je Turkije wel of niet een rechtsstaat kunt noemen? Vind je dat Turkije in de toekomst moet kunnen toetreden tot de Europese Unie?

Informatieblad

Wat is een rechtsstaat?

Een rechtsstaat is een staat waarin vrijheid, rechtszekerheid en rechtsgelijkheid voor de burger veiliggesteld zijn. De burger geniet bescherming van zijn rechten en vrijheden, tegen medeburgers én tegen de overheid. Het tegenovergestelde van de rechtsstaat is een totalitaire staat. Noord-Korea is een voorbeeld van een totalitaire staat.

Vijf belangrijke onderdelen van een rechtsstaat zijn:

1. Grondrechten

Inwoners van een rechtsstaat hebben fundamentele vrijheden en grondrechten. Deze grondrechten zijn zo belangrijk, dat ze in een grondwet zijn opgenomen. Een voorbeeld van zo'n vrijheid is de vrijheid van meningsuiting: je mag zeggen en schrijven wat je wilt. Toch heeft deze vrijheid grenzen. Zo staat er in de Nederlandse Grondwet dat we de samenleving niet in gevaar mogen brengen. Ook mogen we niet aanzetten tot haat.

2. De scheiding der machten

De scheiding der machten wordt ook wel de Trias Politica genoemd. Dat betekent dat de wetgevende, de uitvoerende en de rechterlijke macht in een land bij verschillende instellingen moeten liggen. Zij kunnen elkaar dan controleren en verbeteren. De Trias Politica is bedacht door de Franse filosoof Montesquieu.

3. Legaliteitsbeginsel

Het legaliteitsbeginsel gaat over twee dingen: ten eerste moet alles wat de overheid doet, gebaseerd zijn op de wet. Ook de overheid moet zich aan de wet houden en mag dus de vrijheden en rechten van de burgers niet zomaar beperken of afpakken. De overheid mag bijvoorbeeld niet zomaar onze mobieltjes afluisteren. We kunnen ook niet zomaar in de cel worden gezet. Ten tweede mogen (de meeste) nieuwe wetten niet met terugwerkende kracht worden toegepast.

4. Onafhankelijke rechtspraak

In een rechtsstaat komen rechters op een onafhankelijke en onpartijdige manier tot hun oordeel. Er bestaan verschillende regelingen die daarvoor zorgen: Zo moeten rechters niet kunnen worden ontslagen, omdat de regering het niet eens is met een bepaalde uitspraak. In de Nederlandse Grondwet staat daarom dat rechters voor het leven worden benoemd.

5. Geen corruptie

Corruptie is het omkopen van functionarissen. In een rechtsstaat moet iedereen zich aan de regels houden. Bijvoorbeeld: je kunt niet onder een boete uitkomen door een agent steekpenningen te betalen.

Opdracht rechtsstaatrapport

Jullie zijn adviseurs van Retsstaten, een Deense organisatie¹ die jaarlijks een rapport uitbrengt over de stand van de rechtsstaat in de wereld. Elk land krijgt een rapportcijfer. En de landen worden gerangschikt. Lees de informatie over jullie land goed door voordat je de vragen gaat beantwoorden.

a) Lees de instructie over jullie land.

b) Neem onderstaand schema over op een groot vel papier. Geef het land een rapportcijfer per kenmerk. Doet het land het goed? Of doen ze het slecht?

c) Geef een eindrapportcijfer voor de stand van de rechtsstaat in dit land.

Kenmerk	Cijfer 0-10 0=slecht 10=goed	Uitleg
1. Grondrechten		
2. Scheiding der machten		
3. Legaliteitsbeginsel		
4. Onafhankelijke rechtspraak		
6. Geen corruptie		
<i>Totaalcijfer maximaal 50 punten</i>		
RAPPORTCIJFER		

¹ Dit is een verzonnen instituut.

Antwoordmodel

Het is niet mogelijk een eenduidig antwoord te geven welk land op dit moment welke score zou halen. U kunt vertellen dat verschillende onafhankelijke organisaties informatie verzamelen over landen en deze rangschikken. FreedomHouse, World Justice Project, Transparency.org en het Center for Financial Stability zijn de bekendste hiervan. De scores die deze organisaties de landen uit de opdracht hebben gegeven staan hieronder. Op de websites is te vinden welke criteria hiervoor zijn gebruikt.

<https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2016>

Freedom House

Nederland 99 van de 100

Verenigde Staten 90 van de 100

Italië 89 van de 100

Turkije 53 van de 100

Rusland 22 van de 100

<http://www.transparency.org/cpi2015>

Transparency International

Nederland 5^e

Verenigde Staten 16^e

Italië 66^e

Turkije 66^e

Rusland 119^e

<http://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index>

World Justice Project

Nederland 5^e

Verenigde Staten 19^e

Italië 30^e

Turkije 80^e

Rusland 75^e

<http://www.centerforfinancialstability.org/rli.php>

Center for Financial Stability

Nederland 11^e

Verenigde Staten 7^e

Italië 41^e

Turkije 28^e

Rusland 45^e

Beschrijving **Turkije**

Regeringsvorm

- Turkije is een parlementaire democratie. De president is het staatshoofd.
- De AK-partij van Tayyip Erdogan is de grootste partij sinds 2004.
- Recep Tayyip Erdogan is sinds 2014 president. Hij is de eerste rechtstreeks door de bevolking gekozen president van Turkije. Van 2003 tot 2014 was Erdogan premier.
- In 1960, 1971, 1980 en 1997 heeft het leger de macht gegrepen. In 2016 was er een mislukte staatsgreep.
- Erdogan wil de grondwet aanpassen om meer macht te krijgen.
- Turkije is kandidaat-lidstaat van de EU en heeft diverse wetten ingevoerd om de democratie te versterken, waaronder het versterken van de rechten van minderheden.

1. Grondrechten

- Turkije strijdt tegen de Koerdische militante Arbeiderspartij PKK, de terreurbeweging IS en de Gülenbeweging. Van de nieuwe Turkse anti-terroriswetten wordt gezegd dat het gevaar is dat elke kritiek op de Turkse overheid wordt gezien als terrorisme.
- Er zitten tientallen journalisten gevangen in Turkije. Turkije staat hiermee in het gezelschap van landen als China en Iran. Na de staatsgreep van juli 2016 werden meer dan 100 mediabedrijven gesloten. Sociale media worden soms geblokkeerd.
- In 2016 werden meer dan 2.000 mensen in binnen- en buitenland in beschuldiging gesteld van belediging van Erdogan, onder wie de Nederlandse columnist Ebru Umar.

2. De scheiding der machten

- In de Turkse grondwet is vastgelegd dat de rechterlijke macht onafhankelijk is van de wetgevende en de uitvoerende macht.
- Turkije is lid van de Raad van Europa. Dat is een internationaal forum waarbinnen 47 staten samenwerken en dat als doel heeft: "het zekerstellen van de democratie, de rechtsstaat en de mensenrechten in Europa".

3. Legaliteitsbeginsel

- De Turkse president heeft in 2014 wetten opzijgezet om een groot presidentieel paleis te laten bouwen.
- Na de (mislukte) staatsgreep van 2016 gaan stemmen op om de doodstraf (die in 2002 werd afgeschaft) opnieuw in te voeren.

4. Onafhankelijke rechtspraak

- In de week na de staatsgreep in juli worden 2.745 rechters ontslagen op verdenking van banden met Gülen.

5. Geen corruptie

- Corruptie en vriendjespolitiek nemen de afgelopen jaren toe. In 2015 en 2016 wordt de zoon van Erdogan beschuldigd van het witwassen van geld.

Beschrijving Italië

Regeringsvorm

- Italië is een parlementaire democratie. De president is het staatshoofd.
- De Democratische Partij is de grootste partij sinds 2013.
- Het staatshoofd van Italië is de president Napolitano. Sinds 2014 is Matteo Renzi minister-president.
- Italië heeft de afgelopen 70 jaar 63 regeringen gehad. Meer dan elk ander Europees land.

1. Grondrechten

- In Italië staat de persvrijheid onder druk. Oud-premier Berlusconi is eigenaar van verschillende televisiezenders en kranten. De overheid oefent invloed uit op de staatsomroep.
- Italiaanse gevangenen zijn overbevolkt.

2. De scheiding der machten

- Het politieke systeem in Italië is gebaseerd op de scheiding tussen de wetgevende macht, de uitvoerende macht en de rechterlijke macht. Rechteren in Italië kunnen enkel worden aangesteld, bevorderd, geschorst, overgeplaatst of gestraft na overleg binnen de Hoge Raad voor de magistratuur. Deze raad beschermt de onafhankelijkheid en de positie van rechters.
- De belangrijkste rechtsbron in Italië is de wetgeving, die door de uitvoerende macht wordt uitgevoerd. Rechters mogen zich uitspreken over schendingen van het recht.

3. Legaliteitsbeginsel

- Rechtszaken in Italië duren erg lang in vergelijking met andere landen. Een rijke verdachte kan een uitspraak zo lang rekken dat de zaak verjaart.

4. Onafhankelijke rechtspraak

- In 2012 werden 16 rechters opgepakt wegens vermeende banden met de maffia.

5. Geen corruptie

- Italië kent een geschiedenis van corruptieschandalen. Het huidige hoofd van de Anti Corruptie Autoriteit noemt corruptie een van de grootste problemen in Italië.

Beschrijving

Nederland

Regeringsvorm

- Nederland is een parlementaire democratie. De hoogste macht in Nederland is het parlement: de Eerste en Tweede Kamer.
- Koning Willem-Alexander is het staatshoofd. De koning heeft weinig macht. Dat staat zo in de Grondwet.
- Minister-president Mark Rutte is voorzitter van de ministerraad. Ministers moeten zorgen dat wetten worden uitgevoerd.

1. Grondrechten

- Er is in Nederland sprake van vrijheid van meningsuiting, maar het is bijvoorbeeld wel verboden de koning te beledigen.
- Er is persvrijheid en er mag worden gedemonstreerd. Soms worden er demonstraties verboden op grond van veiligheidsoverwegingen.
- In Nederland kan niemand de doodstraf krijgen.

2. De scheiding der machten

- De wetgevende macht en de rechtsprekende macht zijn in Nederland gescheiden.

3. Legaliteitsbeginsel

- Sommige mensen zijn bezorgd over versnelde asielprocedures. Zijn die dan nog wel zorgvuldig?

4. Onafhankelijke rechtspraak

- Rechters in Nederland worden voor het leven benoemd. Rechters kunnen niet worden ontslagen als de regering het niet eens is met een bepaalde uitspraak.
- Iedereen heeft in Nederland recht op een eerlijk proces en op rechtshulp.

5. Geen corruptie

- In 2016 kreeg de oud-premier van Curaçao (Curaçao is een zelfstandig land binnen het Koninkrijk der Nederlanden) een veroordeling van drie jaar voor corruptie.

Beschrijving Rusland

Regeringsvorm

- Rusland is sinds de jaren 90 van de vorige eeuw een democratie. Het land kent nu een gekozen president, parlamentsverkiezingen en een meerpartijstelsel.
- De president is het staatshoofd. De president is sinds 2012 Vladimir Poetin. De president wordt via algemene verkiezingen gekozen en mag twee termijnen van 6 jaar aanblijven. Poetin won de verkiezingen met 63% van de stemmen. Duizenden mensen gingen protesteren, omdat er fraude zou zijn gepleegd tijdens de stemming.
- Bij de presidentsverkiezingen van 2012 werd een aantal presidentskandidaten van de oppositie niet toegelaten.

1. Grondrechten

- Officieel is er persvrijheid en vrijheid van meningsuiting. In de praktijk worden journalisten, advocaten en mensenrechtenstrijders die kritisch zijn over de overheid bedreigd en soms zelfs gedood. Sommige mensen beweren dat de regering hier meer van weet.
- Demonstraties van de politieke oppositie worden vaak gestopt door de autoriteiten.
- In 2015 werd een fractievoorzitter van de oppositie vermoord.
- Rusland heeft op 30 juni 2016 gestemd voor antiterrorismewetgeving (Yarovayawetten) waarbij de privacy van Russen drastisch beperkt wordt.

2. De scheiding der machten

- Vaak zijn er geen eerlijke processen. Naar sommige misdaden wordt door de overheid geen onderzoek ingesteld.
- De omstandigheden in de gevangenis zijn slecht.

3. Legaliteitsbeginsel

- Demonstraties van de politieke oppositie worden vaak gestopt door de autoriteiten.

4. Onafhankelijke rechtspraak

- De Russische rechtspraak krijgt kritiek omdat tegenstanders van Poetin zwaardere straffen krijgen.

5. Geen corruptie

Poetin wordt ervan beschuldigd zijn familieleden en vrienden te verrijken. Er is het afgelopen jaar nieuw bewijs gekomen dat Russische politici via Panama op grote schaal geld wegsluizen.

Beschrijving Verenigde Staten

Regeringsvorm

- De Verenigde Staten van Amerika vormen samen een republiek met een grondwet.
- President Barack Obama is van januari 2009 tot januari 2017 de president. De president is het staatshoofd. De president van de Verenigde Staten wordt gekozen.
- De president kan een veto uitspreken over door het parlement aangenomen wetten
- Er zijn twee grote partijen, waarvan één partij de meerderheid haalt bij verkiezingen.

1. Grondrechten

- In de VS is een grote mate van vrijheid van meningsuiting. Maar de persvrijheid is een punt van zorg. Vooral de oorlog tegen het terrorisme, maar ook de behandeling van klokkenluiders zoals Edward Snowden heeft gezorgd voor verscherpt toezicht door de overheid.
- President Obama krijgt veel kritiek, omdat de Amerikaanse inlichtingendienst ook bevriende landen afluistert.

2. De scheiding der machten

- In de VS kennen ze juryrechtspraak. Iedere burger kan worden opgeroepen om in de jury plaats te nemen. Uiteindelijk heeft de jury het laatste woord.
- In een aantal staten kent men nog steeds de doodstraf.
- Halverwege 2016 zaten er nog 80 gedetineerden in Guantánamo Bay, ondanks de belofte van de regering om Guantánamo begin 2010 te sluiten.

3. Legaliteitsbeginsel

- Zwarte Amerikanen ervaren dat ze zwaarder door politie en rechters worden beoordeeld dan witte Amerikanen.
- Amerika kent nog in vele staten de doodstraf.

4. Onafhankelijke rechtspraak

- Het Amerikaanse rechtssysteem wordt beschouwd als onafhankelijk.

5. Corruptie

- De Amerikaanse politiek is afhankelijk van donaties. Het gevaar is dat grote geldschieters ook invloed willen hebben.